

МЕТОД ЗА АНАЛИЗА НА МЕЃУНАРОДНАТА ТРГОВСКА СОСТОЈБА

¹Ана Симоновска, ¹Драган Ѓошевски, ¹Марина Нацка, ¹Ненад Георгиев

¹Факултет за земјоделски науки и храна - Скопје,

Институт за Агроекономика
ana.simonovska@zf.ukim.edu.mk

Апстракт

За малите економии, како што е случајот со Република Македонија, меѓународната трговија претставува многу значаен елемент во балансирањето на домашната понуда и побарувачка. Меѓународната трговија, во исто време, претставува основна компонента во процесот на глобализацијата, каде што земјите треба да направат напори да ги намалат трговските бариери и да ја отворат економијата кон странската конкуренција. Целта на овој труд е да се примени методот на ОЕЦД за анализа на меѓународната трговија во Република Македонија и да се утврди неговата функционалност. Фокусот е насочен кон трговијата со јаболка, каде што земјите се споредени според вредноста на добиените меѓународни показатели за трговија, претставувајќи ја секоја земја во процесот на меѓународната економска интеграција. Резултатите покажуваат дека трговскиот биланс на јаболката во Република Македонија е позитивен, каде што извозот значајно го надминува увозот. Очигледно е дека земјата се јавува како нето-извозник на јаболка. Понатаму, резултатите потврдуваат дека македонските производители на јаболка претежно се извозно ориентирани. Главниот заклучок е дека овој метод е применлив и за анализа на трговијата во Република Македонија, но мора да се земе предвид дека доколку показателите се споредуваат помеѓу различни земји, резултатите треба претпазливо да се толкуваат поради тоа што податоците се добиени од различни бази на податоци.

Клучни зборови: Показатели за трговија, тестирање на метод, јаболка, Република Македонија

METHODS OF INTERNATIONAL INDICATORS OF TRADE ANALYSIS

¹Ana Simonovska, ¹Dragan Gjosevski, ¹Marina Nacka, ¹Nenad Georgiev

¹Faculty of Agricultural Sciences and Food-Skopje,

Institute of Agricultural Economics

ana.simonovska@zf.ukim.edu.mk

Abstract

For small economies, as in the case of the Republic of Macedonia, international trade presents a very important element in balancing the national supply and demand. International trade, at the same time, is a major component of the globalization process, where countries should make efforts to reduce barriers to trade and make their economies more open to foreign competition. The aim of this article is to test if the OECD's method can be applied for analyses of the international trade of the Republic of Macedonia as well. This article is focused on the trade of apples, where countries are compared by using statistical indicators to depict their position in the international economic integration. The results show that the trade balance of apples in Macedonia has a high positive value, confirming that the export of apples significantly exceeds the import. It is obvious that the country is net exporter. The results also reveal that Macedonian apple producers are primarily export oriented. The main conclusion is that this method is applicable for analysis of trade in the Republic of Macedonia, but if the indicators are compared between different countries, the results should be interpreted cautiously since data are based on different databases.

Key words: Trade indicators, method testing, apple, Republic of Macedonia

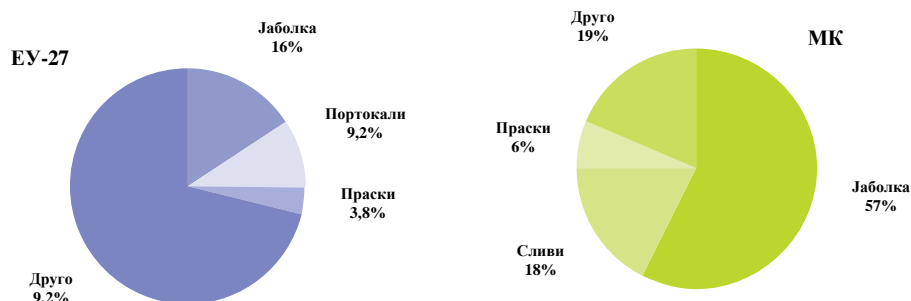
Вовед

Домашната конкурентност е од огромно значење за Република Македонија, бидејќи таа е мала и отворена економија којашто претежно се потпира на трговијата. Подеднакво важна за економскиот развој на земјата е и меѓународната конкурентност, посебно при соочувањето со новите пазари доколку Република Македонија стане членка на Европската унија (ЕУ). Оттука, произлегува потребата за постојана анализа на состојбата на македонската меѓународна трговија и нејзина споредба со другите земји. Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) (англ. Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) има развиено метод за анализа на трговските биланси и трговската отвореност на земјите заснована на споредба на меѓународни трговски показатели.

Целта на овој труд е да се примени методот на ОЕЦД за анализа на

меѓународната трговија во Република Македонија и да се утврди неговата функционалност, посебно при споредба со другите земји бидејќи изворот на податоци е различен.

Тестирањето на овој метод е спроведено врз база на податоци за трговијата со конкретен земјоделски производ, односно на јаболката во периодот од 1996 до 2006 година. Јаболката и нејзината трговија се важни за Република Македонија, бидејќи земјата има најголемо производство на јаболка во однос на другото овошје, но и поради тоа што земјата се јавува и како нето-извозник на јаболка. Јаболката е важен трговски производ и за ЕУ, бидејќи најголемото производство на овошје припаѓа токму на јаболката. На слика 1 е претставено производното учество на одредено овошје во вкупното Република Македонија и во ЕУ.

Слика 1. Производство на овошје во ЕУ-27 и РМ [1] [2]

Figure 1. Fruit production in EU-27 and RM [1] [2]

Трудот е структуриран на следниов начин. Второто поглавје ги објаснува методите користени во истражувањето. Следното поглавје ги прикажува

Метод

Меѓународните трговски показатели се добиени со примена на методот на ОЕЦД, коишто се користат за оценување на трговските и економските врски.

добиените резултати и компаративната анализа. На крајот, изнесени се заклучоци во насока на понатамошна применливост на методот.

Влезните податоци се однесуваат на извозот и увозот на јаболката, но вклучени се и економски показатели како што е бруто-домашниот производ (БДП). Врз база на овие податоци, пресметани се меѓународните трговски

показатели за секоја земја. На слика 2, прикажани се пресметковните формули

на меѓународните показатели за трговија.

Показател	Формула	Дефиниција
1. Трговски биланс		
Вредност на трговскиот биланс (NT)	$NT = X - M$	X – извоз M – увоз
Нормализиран трговски биланс (\overline{NT})	$\overline{NT} = \frac{X - M}{X + M}$	GDP – Бруто-домашен производ D – домашна побарувачка
Стапка на покриеност (CR)	$CR = \frac{X}{M} \cdot 100$	
Трговски биланс за производи и услуги како учество во БДП (TBtGDP)	$TBtGDP = \frac{(X - M)}{GDP} \cdot 100$	
2. Трговска отвореност		
Сооднос на трговија и БДП (T_t)	$T_t = \frac{(M_t + X_t)}{GDP} \cdot 100$	
Склоност кон извоз (X_Prop_t)	$X_Prop_t = \frac{X_t}{GDP_t}$	
Пенетрација на извозот (IP)	$IP = \frac{M}{D}$	Каде што, $D = GDP - X - M$

Слика 2. Метод на ОЕЦД за пресметка на меѓународни трговски показатели
Figure 2. OECD's method for calculation of international trade indicators

Како извор на податоци се користени Државниот завод за статистика на Република Македонија, како и меѓународните бази на податоци на ЕУ (односно, Еуростат) и на Организацијата за храна и земјоделство на Обединетите нации (ФАО) (англ. Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO). Анализата на податоци се однесува на периодот од 1996 до 2006 година. Но во некои прикази, претставен е просекот за сите десет години.

Анализата најмногу се потпира на компаративниот метод. Компаративната анализа е спроведена преку соодветни табеларни и графички прикази на добиените резултати. Методот на ОЕЦД беше применет за оценка на меѓународната трговија на јаболка, а може да биде дополнително применет за анализа на меѓународната трговија и во

другите земјоделски потсектори, како и на ниво на еден економски сектор, доколку резултатите ја потврдат применливоста на овој методолошки пристап.

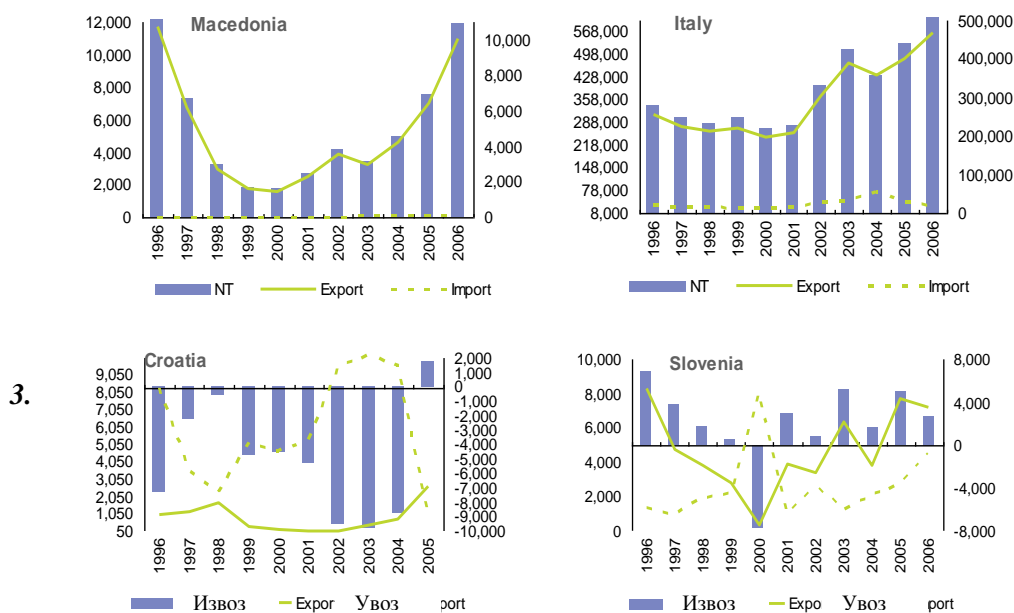
Резултати и анализа

Меѓународната трговија е актуелна тема со појавата на процесот на глобализација. ОЕЦД има развиено метод којшто вклучува статистички показатели за анализа на меѓународната економска интеграција. ОЕЦД (2005) ги дефинира овие показатели како комбинација од две или повеќе основни променливи. Во ова истражување, направена е споредба на меѓународната трговија на јаболка во Република Македонија и кај дел од земјите на ЕУ. Резултатите се претставени одделно по група на показатели.

Трговски биланс и стапка на покриеност

За мерење на трговскиот биланс користени се четири показатели. Општо прифатен показател за меѓународна трговија е вредноста на трговскиот биланс. На слика 3, прикажана е споредба помеѓу трговските биланси на четири земји, вклучувајќи ја и Република Македонија. Показателот покажува позитивна вредност за Република Македонија во целиот период на анализа и неговата нето-билансна вредност е слична со вредноста на еден од најголемите европски производители и

извозници на јаболка. Овој резултат го потврдува фактот дека земјата е нето-извозник на јаболка. Но, експертите го претпочитаат нормализираниот трговскиот биланс за оценување и утврдување на меѓународни трансакции на една земја, бидејќи оваа вредност има потесен опсег и овозможува непристрасна споредба помеѓу земјите. Од слика 4, може да се забележи дека Република Македонија е една од ретките земји коишто имаат позитивна вредност за нормализираниот трговски биланс. Ова е уште еден доказ за утврдување на трговски суфицит на јаболка.

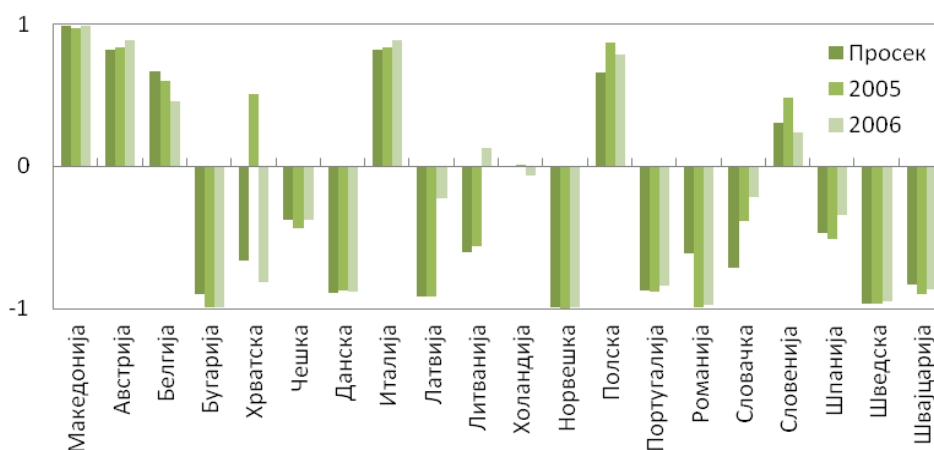
Слика

Преглед на трговскиот биланс на јаболка кај избрани земји

Figure 2 Overview of the apple trade balance by selected country

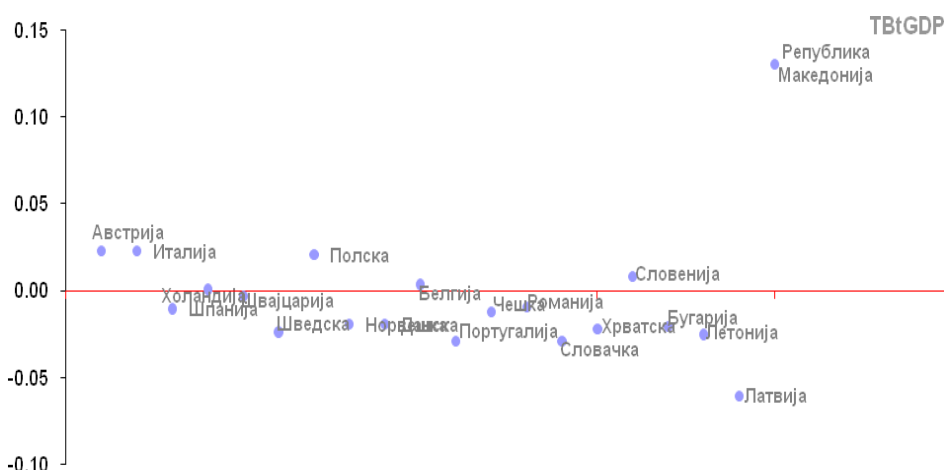
Стапката на покриеност овозможува споредба помеѓу земјите во однос на меѓународните трговски ситуации. Оваа стапка е корисна при рангирање на земјите според нивната меѓународно-трговска активност. Според овој показател, Република Македонија ја зазема врвната позиција, додека некои земји имаат тенденција да најдат рамнотежа помеѓу извозот и увозот, а други се соочуваат со негативен трговски биланс. Повеќе од очигледно е дека сите три показатели имаат за цел

да се открие скоро истиот резултат, земајќи ги предвид вредностите за увоз и извоз, коишто се ставени во различен сооднос. Сите три пресметковни методи се корисни во потврдување на веродостојноста на податоците и резултатите. Во однос на квалитетот на резултатите, во споредба со сите три показатели, нормализираниот трговски биланс дава најмалку пристрасни резултати за споредба на трендот, земјите, па дури и секторите.

Слика 4. Споредба на нормализирани трговски биланси на јаболка

Figure 3. Comparison of the normalized apple trade balances

Слика 5. Преглед на трговскиот суфицит/дефицит како процент од БДП за секоја земја

Figure 4. Depiction of apple trade surplus/deficit derived as a percentage of country's GDP

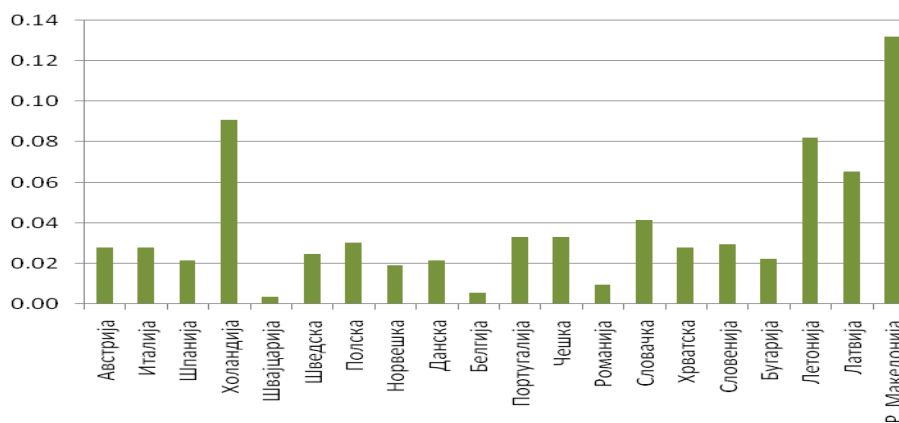
Дополнителен показател за преглед на трговскиот биланс на земјите како процентуално учество во бруто-домашниот производ (БДП), овозможува да се издвојат оние земји коишто оствариле суфицит или дефицит во определен период. На слика 5 е прикажано дека само Република Македонија има премногу голем трговски суфицит на јаболка во однос на бруто-домашниот производ на земјата. Овој показател јасно го отсликува местото на трговскиот биланс во бруто-домашниот производ за секоја земја.

Со ставање во сооднос трговскиот биланс и со БДП, се меѓусебно се поврзуваат две мерки: меѓународните активности и економските активности на земјата. Овој показател го утврдува учеството на нето-извозот во БДП на земјата. Во случајот на македонската трговија со јаболка, овој показател има многу голема вредност, бидејќи нето-извозот на јаболка е многу голем во споредба со другите земји, додека, пак, домашниот БДП е многу мал ако се спореди со другите земји.

Трговска отвореност

Показателите коишто спаѓаат во оваа категорија имаат за цел да го утврдат нивото на интеграција на земјата со остатокот од светот. Најчесто користен показател од оваа група е соодносот на трговијата со БДП, којшто ги споредува меѓународните трансакции на земјата во однос на нејзиниот БДП. Односно, овој показател го мери степенот на зависност на домашните производители од странските пазари и нивната трговска ориентација, како и степенот на потпирање на домашната побарувачка на странската понуда на производи и услуги. На слика 6 е претставен соодносот на трговскиот биланс и БДП како просек за анализираниот период.

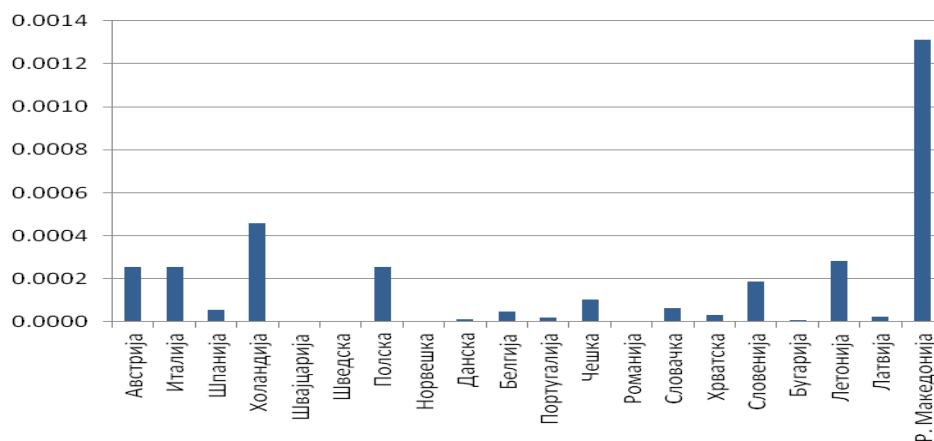
Македонските производители на јаболко се високо ориентирани кон странските пазари, но истовремено ја покриваат и домашната побарувачка на јаболка (домашната побарувачка има низок степен на зависност од странски понудата увоз). Најголемите европски извозници на јаболка, како што се Италија и Холандија, иако имаат голема извозна вредност за јаболката, покажуваат ниска вредност за овој показател, бидејќи тие истовремено се и големи увозници на јаболка. Со ова се потврдува нивната отвореност кон странската конкуренција, додека македонскиот домашен пазар на јаболка е многу резервиран за странските конкуренти.

Слика 6. Мерка за отвореност на трговијата во меѓународната конкуренција
Figure 5. Measure for the trade "openness" to international competition

Показателот на сооднос помеѓу трговијата и БДП е многу значаен за земјите коишто се мали и опкружени со соседни земји каде што постојат отворени трговски режими, како што е случајот на Република Македонија.

Показателот на склоноста кон извоз го зема предвид учеството на извозот кон големината на БДП на земјата. На слика 7, се прикажани резултатите добиени од пресметката на овој показател.

Слика 7. Споредба на показателите за склоност кон извоз
Figure 6. Comparison between export propensity indicators

Учеството на извозот јаболка во македонскиот БДП покажува дека земјата се стреми да извезува јаболка. Наспроти овој резултат, Република Македонија има многу мала вредност во увозот на јаболка, коешто е прикажано во табела 1. Стапката на пенетрација на увозот го покажува степенот на домашната побарувачка којашто е задоволена од увоз. Во овој случај, домашната побарувачка е пресметана како збир од БДП и разликата помеѓу увозот и извозот на јаболка.

Очигледно е дека домашната побарувачка на јаболка во Република

Македонија не е заинтересирана за јаболка од меѓународните пазари, па поради тоа, на другите земји им е многу тешко да се пробијат на нашиот пазар. Балтичките земји се најмногу зависни од увозот на јаболка. Другите земји, коишто остваруваат голем увоз и извоз на јаболка, покажуваат дека нивниот домашен пазар е повеќе отворен за странската конкуренција, но исто така дека нивното производство на јаболка е конкурентно на меѓународните пазари.

Табела 1. Приказ на стапката на пенетрација на увозот и домашната побарувачка во одредени земји

Table 1. Presentation of the import penetration ratio and the domestic demand in certain countries

	Пенетрација на увозот	Домашна побарувачка	
Латвија	0.0006290	1,378,063,191	Австрија
Летонија	0.0005358	1,378,063,191	Италија
Холандија	0.0004492	780,310,953	Шпанија
Словачка	0.0003534	481,434,801	Холандија
Португалија	0.0003110	303,858,176	Швајцарија
Хрватска	0.0002495	284,403,261	Шведска
Шведска	0.0002423	211,537,737	Полска
Чешка	0.0002253	207,468,692	Норвешка
Бугарија	0.0002151	199,014,452	Данска
Данска	0.0002031	182,917,184	Белгија
Норвешка	0.0001912	140,163,186	Португалија
Шпанија	0.0001602	82,206,624	Чешка
Словенија	0.0001076	61,905,719	Романија
Романија	0.0000957	30,040,848	Словачка
Полска	0.0000468	26,353,014	Хрватска
Швајцарија	0.0000346	25,469,703	Словенија
Австрија	0.0000250	17,431,317	Бугарија
Италија	0.0000250	15,875,571	Летонија
Белгија	0.0000099	10,289,054	Латвија
Р. Македонија	0.0000087	3,946,952	Р. Македонија

Заклучоци

Целта на овој труд беше да се оцени применливоста на методот на ОЕЦД за пресметка на показателите на меѓународна трговијата при анализа на трговијата во Република Македонија. Резултатите покажаа дека неговата примена е можна и корисна за понатамошна анализа на трговијата на земјата, како и нејзина споредба со други земји. Сепак, треба да се има предвид дека различните извори на податоци доведуваат до приближни вредности за пресметаните показатели, а не конкретни до вредности. Поради тоа, резултатите при компаративната анализа треба да се земат со одредено ниво на претпазливост бидејќи податоците се од различни извори на податоци. Секој показател има одредено место во анализата. Но, при споредба на степенот на интеграција на земјите, не мора да се земат предвид сите показатели туку треба да се направи соодветен избор

помеѓу најзначајните показатели за конкретната анализа, односно за одреденото истражување. На кратко, главните резултати коишто се однесуваат на Република Македонија покажуваат дека земјата е нето-извозник на јаболка, а трговскиот суфицит изнесува 6,5 милиони долари за целиот период на анализа (1996-2006). Понатаму, земјата има низок степен на потпирање на меѓународните пазари за задоволување на домашната побарувачка, додека македонските производители на јаболка се првенствено извозно ориентирани, односно насочени кон меѓународните пазари.

Литература

1. Eurostat. 2008. - *Eurostat Yearbook 2008*. European Commission.(available at <http://ec.europa.eu/eurostat>)
2. Lindner, A. 2005. *International Indicators of Trade and Economic*

Linkages. Summary record 6th OECD International Trade Statistics expert meeting (ITS). OECD. Paris.

3. OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development. 2008. <http://www.oecd.org/>.
4. ДЗС, Државен завод за статистика. 1995-2008. *Статистички прегледи на меѓународна трговија, 1995-2007*. Државен завод за статистика на Република Македонија. Влада на Република Македонија. Скопје.